

Od seminarium do uniwersytetu – kształcenie nauczycieli w Białymstoku

Kwestia kształcenia nauczycieli była problemem zawsze żywym, który wywoływał wiele różnorodnych głosów, projektów, opracowań i badań. Wypowiadali się w tej sprawie nieznanymi nauczyciele i wybitni pedagodzy. Fryderyk Adolf Diesterweg pedagog i twórca nowoczesnego systemu pedagogicznego kształcenia nauczycieli pisał: „szkoła jest tyle warta, ile wart jest nauczyciel”. Ale zanim dostrzeżono twórczą rolę nauczyciela, wiek XIX przejął w spadku XVIII-wieczny model kształcenia nauczycieli.

Świadomi potrzeb upadającego państwa, członkowie Komisji Edukacji Narodowej zapragnęli wykorzystać oświatę w dziele jego przebudowy. W projektach, przepisach i ustawach KEN stopniowo klarowało się pojęcie zawodu nauczycielskiego. Domagając się przejęcia przez państwo opieki nad szkołami, liczni autorzy kreślili sylwetkę nauczyciela jako człowieka znającego gruntownie „materiał nauczania”, dobrze przygotowanego od strony pedagogicznej, a zarazem odznaczającego się wysokimi walorami moralnymi¹.

Krótki okres funkcjonowania KEN i trudna sytuacja państwa to czynniki, które ograniczyły zasięg wpływów Komisji na oświatę i na system edukacji nauczycieli. Mimo to, jej działalność jest symptomem zrywu oświeceniowego. Jednocześnie Komii-

---

¹ W. Okoń, *Kształcenie nauczycieli w Polsce – stan i kierunki przebudowy*, Warszawa 1988, s. 11.

sja Edukacji narodowej zapoczątkowała tworzenie pierwszych w Polsce seminariów dla nauczycieli szkół elementarnych. W 1780 roku przy Akademii Krakowskiej, a w 1783 roku przy Akademii Wileńskiej zostały otwarte tego typu szkoły dla kandydatów na nauczycieli i choć nie kształciły one nauczycieli masowo, jednak przyczyniły się do procesu zeświecczenia stanu nauczycielskiego opłacanego przez państwo i od państwa zależnego. Innym osiągnięciem było opracowanie charakterystyki nauczyciela z uwzględnieniem wysokich wymagań umysłowych i moralnych².

W okresie niewoli dzieło KEN próbowała kontynuować Izba Edukacyjna w Księstwie Warszawskim, ale już z daleko mniejszym rozmachem. Zaborcy hamowali wszelkie przejawy troski o oświatę i edukację nauczycieli. Upadkowi oświaty we wszystkich zaborach nie były w stanie przeciwdziałać ani dzieła pedagogiczne tak wybitnych autorów jak Ewaryst Estkowski, Bronisław Trentowski czy Jan Władysław Dawid ani działalność wielu towarzystw oświatowych. Zaborcy czujnie opiekowali się zakładami kształcenia nauczycieli. Zakładów tych utrzymywali niewiele i na stosunkowo niskim poziomie, gdyż w rozwijaniu wysokiej kultury u podbitego narodu dostrzegali niebezpieczeństwo dla swoich celów. Seminaria w owych czasach miały wykształcić ludzi obcych swemu narodowi, gotowych wychowywać dzieci w duchu dążeń zaborcy³.

Pomimo tego, że w systemie kształcenia nauczycieli szkół powszechnych seminaria nauczycielskie, jako szkoły średnie przygotowujące kandydatów do zawodu nauczycielskiego, istniały w trzech zaborach, to w tym czasie na terenie Białegostoku funkcjonowały przede wszystkim szkoły średnie i zawodowe za-

² D. Teofilewicz, *Działalność Komisji Edukacji Narodowej w województwie podlaskim 1773–1794*, Warszawa 1971, s. 19–21; W. Okoń, *Kształcenie nauczycieli w Polsce...*, s. 12.

³ J. Kulpa, *Kształcenie nauczycieli szkół powszechnych w Polsce w latach 1918–1939*, Wrocław 1963, s. 13.

inicjowane przez Komisję Edukacji Narodowej. Na szkołę, która przygotowywała do zawodu nauczyciela trzeba było jeszcze poczekać.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości tworzono zaczątki systemu edukacji nauczycielskiej. Sprawą pilną stało się więc doksztalcenie nauczycieli już pracujących i pozyskanie nowych kadr. Dekret o kształceniu nauczycieli szkół powszechnych w państwie polskim z 7 lutego 1919 roku ustanawiał, że podstawowym i niezbędnym wykształceniem nauczycieli szkół powszechnych winno być seminarium nauczycielskie. W dekrecie czytamy:

Seminaria utrzymywane przez państwo są publiczne; wszystkie inne są prywatne. Seminarium publiczne są oddzielne dla chłopców i oddzielne dla dziewcząt. (...) Czas nauki w seminarium trwa co najmniej 5 lat. Pierwsze trzy roczne kursy posiadają charakter ogólnie kształcący, dwa ostatnie przeważnie zawodowy⁴.

Seminaria miały charakter szkoły średniej zawodowej, a ukończenie jej nie otwierało możliwości wstępu na uczelnie.

We wrześniu 1919 roku w Białymstoku rozpoczęło pracę męskie i żeńskie Seminarium Nauczycielskie im. Króla Zygmunta Augusta. Dyrektorem i organizatorem był Tadeusz Turkowski⁵. Była to placówka państwowa, która kształciła nauczycieli szkół powszechnych⁶. Z powodu trudności finansowych seminarium żeńskie przez rok istniało jako placówka prywatna. Okazało się też, że trzeba zorganizować kursy przygotowawcze (preparandę). Oba seminarium zajęły miejsce w gmachu pałacowym byłego Instytutu Panien Szlacheckich.

Nauka w seminarium trwała 5 lat. Warunkiem przyjęcia do seminarium było ukończenie 14 i nieprzekroczenie 20 roku życia, sprawność fizyczna, dobre obyczaje i dobre przygotowanie mery-

⁴ Dz. Urz. Min. WRiOP z 1919, nr 2, poz. 3.

⁵ H. Mościcki, *Białystok – zarys historyczny*, Białystok 1933, s. 233.

⁶ Szkoły zwane dawniej powszechnymi obecnie określane są podstawowymi.

toryczne w zakresie szkoły powszechnej. Słuchacze otrzymywali wykształcenie ogólne oraz pedagogiczno-praktyczne, co dawało im prawo do wykonywania zawodu w szkołach powszechnych.

Białostockie seminaria cieszyły się zasłużoną renomą. Nowatorskim okazał się program nauczania rysunku, opracowany przez Józefa Blicharskiego i Amelię Moczydłowską. Szkoła ta była otwartą placówką kulturalną. W jej salach białostoczanie mogli oglądać wiele wystaw, m.in. w 1929 roku pokazano tu grafiki Władysława Skoczylasa. W 1932 roku na wieczorze literackim Maria Dąbrowska czytała zgromadzonym słuchaczom *NOCE I DNI*⁷.

Seminarium Nauczycielskie w okresie międzywojennym

Źródło: A. Lechowski, *Białystok. Przewodnik historyczny*, br, s. 387⁸.

⁷ A. Lechowski, *Białystok. Przewodnik historyczny*, Białystok b. r., s. 386.

⁸ Budynek Seminarium Nauczycielskiego – powstał na potrzeby Instytutu Panien Szlacheckich w 1884 r. W czasie drugiej wojnie światowej został zniszczony. Po wojnie odbudowywany budynek przeznaczono na Szkołę-Pomnik Manifestu Lipcowego. W 1950 r. powstała Akademia Medyczna (obecnie Uniwersytet Medyczny).

Dyrektorami seminarium byli: Tadeusz Turkowski, Antonina Zubelewicz, Antoni Małek, Ludwik Zaremba, Maria Czułajewska. W seminarium pracowali m.in. Zofia Bekierska, Maria Bielawska, Józef Kaczkowski, Maria Kędzierzawska, Mieczysław Kowalski, Helena Lamarska, Julia Mazgajówna, Celina Mikołajczykowa, Zofia Misiewiczówna, Amelia Moczydłowska, Maria Ostrowska, Helena Pacewiczówna, Józef Pawlak, Wanda Perlakowa, Władysław Prusinoski, Amelia Rybarczykowa, Aleksander Rybarczyk, Otylia Sawicka, ks. Aleksander Syczewski, Waclaw Wojdełko. Seminarium zatrudniało, w zależności od roku szkolnego, od 23 do 28 nauczycieli rocznie. Na jednego nauczyciela przypadało średnio około 15 uczniów. Obecnie na jednego nauczyciela akademickiego przypada około 30 studentów. Białostockie seminarium ukończyło ponad 600 słuchaczy. Najwięcej absolwentów odnotowano w ostatnim roku funkcjonowania szkoły – 1934/1935. Wówczas mury seminarium męskiego i żeńskiego opuściło 51 dziewcząt i 50 chłopców⁹.

Otrzymanie dyplomu seminarium nauczycielskiego nie było równoznaczne z uzyskaniem pełnych kwalifikacji obowiązujących nauczyciela. Po zdaniu pierwszego egzaminu nauczycielskiego (przed przyjęciem do pracy) i po odbyciu dwuletniej praktyki należało przystąpić do egzaminu kwalifikacyjnego. Dopiero po spełnieniu tych trzech warunków absolwent seminarium stawał się pełnowartościowym w myśl prawa nauczycielem¹⁰.

Kres działalności obu seminariów nauczycielskich w Białymstoku położyła USTAWA O USTROJU SZKOLNICTWA z 11 marca 1932. Zlikwidowała ona dotychczasowe formy kształcenia nauczycieli szkół powszechnych, a przede wszystkim 5-letnie seminaria nauczycielskie. USTAWA wprowadziła dwa tory kształcenia nauczy-

⁹ W. Jemielity, *Szkoły średnie i zawodowe w województwie białostockim w latach 1919–1932*, Łomża 1991, s. 58.

¹⁰ Dz. Urz. Min. WRiOP z 1925, nr 7, poz. 69; Więcej: R. Cierzniewska, *Kształcenie umiejętności zawodowych w seminariach nauczycielskich drugiej Rzeczypospolitej*, Toruń 2008.

cieli szkół powszechnych: trzyletnie licea pedagogiczne i dwuletnie pedagogia. W związku z tym, dotychczasowe seminaria białostockie zaczęły się stopniowo przekształcać w państwowe licea pedagogiczne. Ostatni absolwenci opuścili białostockie seminarium w 1936 roku.

Państwowe Liceum Pedagogiczne powstało na mocy ustawy jędrzejewiczowskiej. Siedzibą szkoły był budynek przy ul. Mickiewicza 2. Okres nauki w liceum trwał 3 lata. W roku szkolnym 1938/39 Państwowe Liceum Pedagogiczne męskie w Białymstoku posiadało I i II klasę, zaś dyrektorem szkoły był Ludwik Zaremba. Była to szkoła średnia dająca wykształcenie ogólne i pedagogiczne. Przygotowywała nauczycieli przedszkoli, szkół podstawowych oraz innych placówek oświatowych. Przyjmowała absolwentów 7-letniej, a następnie 8-letniej szkoły podstawowej na podstawie wyniku egzaminu wstępnego. Nauka trwała początkowo 4, a następnie 5 lat. Absolwenci – po zdaniu egzaminu – uzyskiwali świadectwo dojrzałości, dające prawo do ubiegania się o przyjęcie na studia, jak również kwalifikacje do nauczania konkretnego przedmiotu bądź prowadzenia określonego rodzaju zajęć w danym typie szkoły lub placówki.

Po wybuchu wojny, nauczyciele polscy prowadzili szkoły według przedwojennych zarządzeń i programów nauczania, uwzględniając zmiany nakazane przez władze radzieckie. Trudno ustalić ile szkół wówczas funkcjonowało. Faktem jest, że 87% nauczycieli stanu przedwojennego podjęło w nich pracę¹¹.

W pierwszych latach okupacji radzieckiej głównym zadaniem edukacyjnym szkół białostockich było ukształtowanie obywatela oddanego idei komunistycznej i gotowego służyć sowieckiej władzy. Stały dopływ kadry nauczycielskiej do szkół, przygotowanych do wychowywania budowniczych komunizmu

---

¹¹ E. J. Kryńska, *Specyfika oświatowego ruchu oporu w województwie białostockim w latach II wojny światowej*, Białystok 2010, s. 22.

i społeczeństwa komunistycznego, miał zapewnić Instytut Pedagogiczny, będący w praktyce filią Instytutu Pedagogicznego w Mińsku. Szkoła funkcjonowała krótko w budynku przedwojennego Liceum i Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego¹². W Instytucie powołano dwa Wydziały: Matematyczno-Przyrodniczy i Filologiczno-Historyczny (Humanistyczny). Naczelnym dyrektorem placówki został przysłany z Mińska Iwan Krawczenko. Dyrektorem do spraw pedagogicznych mianowano Gregorija Gabrielowa, a dyrektorem administracyjnym Józefa Zasięko¹³. Zajęcia w Instytucie prowadzono początkowo w języku rosyjskim i białoruskim, a od września 1940 roku wyłącznie w języku rosyjskim.

W okresie okupacji hitlerowskiej po 1941 roku, sukcesywnie likwidowano szkolnictwo polskie. Pomimo tego, w Białymstoku zorganizowano tajne nauczanie, które w kompletach, w zależności od roku szkolnego, prowadziło około 83–86 nauczycieli na poziomie gimnazjum i liceum oraz w granicach od 675 do 727 nauczycieli na poziomie szkół powszechnych¹⁴. Nie zostało zorganizowane nauczanie nauczycieli. Korzystano z kadry nauczycielskiej wykształconej jeszcze przed 1939 rokiem. Nadzór nad tajnym nauczaniem w Białymstoku objęli Maria Kolendo, Konstanty Kosiński i Ryszard Wroczyński.

Wśród deportowanej i aresztowanej ludności Białegostoku znaleźli się również nauczyciele. Jednakże dotychczasowe badania nie pozwalają określić dokładnej liczby nauczycieli polskich deportowanych w latach 1939–1941 z Białegostoku na Sybir i w głąb ZSRR. Niektórzy badacze podają, że wywieziono około

¹² Ibidem, s. 29.

¹³ W. Śleszyński, *Okupacja sowiecka na Białostocczyźnie w latach 1939–1941. Propaganda i indoktrynacja*, Białystok 2001, s. 461.

¹⁴ F. Januszek, *Jawne i tajne szkoły polskie w województwie białostockim w latach II wojny światowej*, Białystok 1975, s. 189.

300 nauczycieli¹⁵. Łącznie na zesłaniu, w więzieniach i łagrach sowieckich straciło życie 263 nauczycieli¹⁶.

Po drugiej wojnie światowej zapotrzebowanie na pracę nauczycieli było ogromne. Nastąpiła konieczność reorganizacji systemu kształcenia kadr nauczycielskich i powoływania nowych szkół, w których mogliby oni zdobywać kwalifikacje pedagogiczne. Trudności związane z odbudową kraju w połączeniu z niskim poziomem świadczeń na oświatę i tym samym uposażeń nauczycielskich, wpłynęły na obniżenie poziomu kształcenia kadry nauczycielskiej.

W powojennym Białymstoku, który stał się największym miastem Polski północno-wschodniej, kształcenie na profilu nauczycielskim umożliwiło I i II Studium Nauczycielskie oraz Liceum Pedagogiczne. Pierwsze Studium Nauczycielskie funkcjonowało w latach 1955–1968 przy ul. Mickiewicza 1. Szkołach kształciła wówczas na dwóch kierunkach filologia polska i matematyka w trybie dziennym i zaocznym. Do 1959 roku dzienne i zaoczne Studium Nauczycielskie mieściły się w budynku Liceum Pedagogicznego. Trudne warunki lokalowe poprawiły się, kiedy placówka zmieniła swoją siedzibę. Radykalna poprawa nastąpiła w kwietniu 1959 roku, gdy Liceum Pedagogiczne przeniesiono do nowego budynku przy ul. Świerkowej 20. Drugie z kolei Studium Nauczycielskie działało w latach 1961–1968 przy ul. Świerkowej 20. Początkowo otwarto trzy Wydziały: Historii z językiem rosyjskim, Wychowania muzycznego i Wydział Rolnictwa. W 1966 roku wprowadzono zmiany organizacyjne, w wyniku których uruchomiono kierunek historia z wychowaniem obywatelskim, filologię polską, filologię rosyjską i wychowanie muzyczne¹⁷.

¹⁵ B. Grześ, *Deportacje nauczycieli do ZSRR 1939–1941*, Warszawa 1995, s. 27.

¹⁶ E. J. Kryńska, *Specyfika oświatowego...*, s. 31.

¹⁷ M. Balicki, *Szkolnictwo podstawowe w województwie białostockim w latach 1944–1972*, Białystok 1995, s. 145; F. Januszek, A. Konarzewski, *Z działalności studiów nauczycielskich w Białymstoku*, [w:] *Studia i materiały do dziejów miasta Białegostoku*, J. Antonowicz, J. Joka (red.), Białystok 1995, s. 374.

Zespolenie resortu oświaty z resortem szkolnictwa wyższego, które dokonało się w 1966 roku wpłynęło na zmianę systemu kształcenia nauczycieli szkół podstawowych. Wstrzymano wówczas nabór do liceów pedagogicznych i zaczęto kształcić nauczycieli w studiach nauczycielskich oraz w szkołach wyższych¹⁸.

Od 1968 roku rozpoczęły swoją działalność pierwsze trzyletnie wyższe szkoły nauczycielskie. Jedną z pierwszych tego typu placówek w Polsce była Wyższa Szkoła Nauczycielska w Białymstoku. Był to trzeci typ szkoły wyższej w mieście obok Akademii Medycznej (która powstała w 1950 roku) i Wyższej Szkoły Inżynierskiej (która została założona w 1964 roku). Organizacja Wyższej Szkoły Nauczycielskiej łączy się z likwidacją I i II Studium Nauczycielskiego. Jak pisze prof. Jerzy Niemiec „Wyższa Szkoła Nauczycielska wypełniała poważną lukę, harmonizując tym samym i wypełniając kształt ośrodka akademickiego w Białymstoku”¹⁹.

Charakter Wyższej Szkoły Nauczycielskiej (WSN) został w znacznym stopniu wyznaczony przez warunki, w jakich była zakładana. Chociaż organizatorzy zdawali sobie sprawę ze znaczenia nauk uniwersyteckich, to jednak uczelnia w momencie powstawania mogła mieć profil jedynie nauczycielski i to zawodowy. W myśl zarządzenia ministra oświaty i szkolnictwa wyższego głównym zadaniem WSN było „kształcenie wysoko kwalifikowanych kadr nauczycieli dla potrzeb szkolnictwa podstawowego i zasadniczych szkół zawodowych oraz prowadzenie prac naukowo-badawczych z zakresu dydaktyk szczegółowych”²⁰. Z uwagi

¹⁸ Intencją połączenia w 1966 r. Ministerstwa Oświaty z Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego w jeden urząd pod nazwą Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego było zapewnienie jednolitości organizacyjnej i programowej całego systemu szkolnictwa od szkoły podstawowej do uniwersytetu oraz lepsze rozwiązanie organizacyjne progów między szkołami szczebla średniego a szkołami wyższymi. Por. *Historia wychowania wiek XX*, J. Miąso (red.), Warszawa 1984, s. 398.

¹⁹ J. Niemiec, *Tradycje akademickie Białegostoku*, [w:] *Studenci Białegostoku. Materiały konferencyjne*, M. Gnatowski (red.), Białystok 1993, s. 17.

²⁰ Dz.U., 1965 r., Nr 16, poz. 116.

na to, że w województwie białostockim występowały szczególne braki kadry nauczycielskiej, jej szybkie wypromowanie wpisywało się jako kolejne zadanie WSN.

Wyższa Szkoła Nauczycielska działała jako Filia Uniwersytetu Warszawskiego. Starania związane z utworzeniem Filii podjęto dwa miesiące przed ukazaniem się zarządzenia powołującego placówkę. Specjalna komisja działająca przy Kuratorium Okręgu Szkolnego w Białymstoku dnia 7 czerwca 1968 roku zleciła prace organizacyjne jednemu z dyrektorów I Studium Nauczycielskiego mgr Antoniemu Konarzewskiemu²¹.

Zgodnie z decyzją ministra oświaty i szkolnictwa wyższego Wyższa Szkoła Nauczycielska w Białymstoku miała rozpocząć swoją działalność w roku akademickim 1968/1969. Aktem prawnym powołującym do życia Filię Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku było zarządzenie ministra oświaty i szkolnictwa wyższego z dnia 15 lipca 1968 roku, zaś strukturę trzyletnich studiów zawodowych pod nazwą Wyższa Szkoła Nauczycielska precyzowało zarządzenie wydane dnia 20 lipca 1968 roku²².

W myśl pierwszego zarządzenia zajęcia naukowo-dydaktyczne w Filii prowadzili pracownicy zatrudnieni na etatach przydzielonych Filii oraz pracownicy naukowo-dydaktyczni innych jednostek organizacyjnych Uniwersytetu Warszawskiego skierowani do pracy w Filii przez rektora. Prace dydaktyczne mogły być także powierzane osobom zatrudnionym na umowę-zlecenie. Budżet i etaty WSN-Filii były wyodrębnione w ramach Uniwersytetu Warszawskiego. Pracą Filii kierował zastępca

²¹ Z. J. Hirs, *Dziesięć lat białostockiej uczelni uniwersyteckiej*, Białystok 1978, s. 10; E. J. Kryńska, *Uniwersytet w Białymstoku*, (w:) *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, T. Pilch (red.), Warszawa 2007, s. 1097-1101; *Utrwalić chwilę ... XXX lecie Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku (1997-2007)*, E. J. Kryńska (red.), Białystok 2007, s. 9-23.

²² Dz.U., 1969, Nr 4, poz. 31; Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 lipca 1968 roku (Dz.U. 5-0142-37/68) w sprawie utworzenia w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku studiów zawodowych pod nazwą Wyższa Szkoła Nauczycielska.

rektora Uniwersytetu Warszawskiego do spraw Filii w Białymstoku, zaś pracą wydziałów dziekani. Szczegółową organizację pracy Filii określał rektor Uniwersytetu Warszawskiego. Sprawami administracyjnymi z kolei kierował zastępca dyrektora administracyjnego Uniwersytetu Warszawskiego do spraw Filii w Białymstoku²³.

Wyższa Szkoła Nauczycielska zorganizowana była z 3 Wydziałów: Humanistycznego, Matematyczno-Przyrodniczego i Nauczania Początkowego, z sześcioma kierunkami studiów. W ramach Wydziału Humanistycznego uruchomiono dwa kierunki studiów: filologia polska z historią i filologia rosyjska, w strukturze Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego kierunek: matematyka z fizyką i fizyka z chemią, natomiast na Wydziale Nauczania Początkowego: nauczanie początkowe z wychowaniem muzycznym i nauczanie początkowe z wychowaniem fizycznym²⁴. Niespełna dwa miesiące później 31 sierpnia 1968 roku do Filii włączono Zawodowe Studium Administracji (ZSA) jako oddział Wydziału Prawa i Administracji UW, jednakże nie należało ono do WSN. Od 1971 roku zmieniono nazwę Wydziału Nauczania Początkowego na Wydział Pedagogiczny.

Nauka w Wyższej Szkole Nauczycielskiej prowadzona była według planów i programów nauczania zatwierdzonych przez ministra oświaty i szkolnictwa wyższego. Szczegółowe programy nauczania ustalał rektor UW, który sprawował nadzór nad działalnością WSN.

W zakresie pomieszczeń wykorzystano budynki szkolne, które wymagały adaptacji stosownie do potrzeb dydaktyki szkoły wyższej i wyposażenia laboratoriów w odpowiednią aparaturę.

²³ Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 15 lipca 1968 r. (Dz.U. 5-0142-37/68) w sprawie utworzenia w Białymstoku Filii Uniwersytetu Warszawskiego.

²⁴ *Uniwersytet Warszawski. Filia w Białymstoku 1968–1978*, wydanie okolicznościowe, opr. B. Noworolska, Białystok 1978.

Pierwszą siedzibą WSN były pomieszczenia odziedziczone po I Studium Nauczycielskim przy ul. Mickiewicza 1. Warunki lokalowe były bardzo skromne i często niedostosowane do stale rosnącej liczby studentów. Brakowało niemal wszystkiego – sal wykładowych, seminaryjnych, pracowni specjalistycznych, stołów, krzeseł, aparatury badawczej, zaplecza w postaci informacji naukowej i zbiorów bibliotecznych.

W drugim roku działalności szkoła otrzymała budynek przy ul. Świerkowej 20, w którym (od 1959 roku) mieściło się Liceum Pedagogiczne i II Studium Nauczycielskie²⁵. Warto zaznaczyć, że obecnie w tym budynku (od 1977 roku) ma swoją siedzibę Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku.

Organizację Wyższej Szkoły Nauczycielskiej w Białymstoku powierzono doc. dr Eugeniuszowi Niczyporowiczowi z Wyższej Szkoły Inżynierskiej, który otrzymał stanowisko zastępcy rektora Uniwersytetu Warszawskiego do spraw Filii w Białymstoku (kierownik Filii UW w Białymstoku). Funkcję zastępcy kierownika Filii UW w Białymstoku od 1968 do 1972 roku sprawowali mgr Antoni Konarzewski były dyrektor I Studium Nauczycielskiego i Marian Jakubowski²⁶.

Wyższa Szkoła Nauczycielska od podstaw tworzyła bazę pracy naukowej. Pierwsze grono pedagogiczne liczyło 30 osób. Składało się z 1 docenta, 4 doktorów i 25 magistrów²⁷. Organizację szkoły w pierwszym roku działalności oparto na kadrze naukowej Uniwersytetu Warszawskiego. Zajęcia prowadzili również profesoria i docenci Polskiej Akademii Nauk, Szkoły Głównej Planowania i Statystyki oraz Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Brak własnej kadry specjalistycznej nie rokował uczelni pewnej przyszłości.

²⁵ Z. J. Hirsza, *Dziesięć lat białostockiej uczelni ...*, s. 15.

²⁶ Archiwum Uniwersytetu w Białymstoku, sygn. FR-0002/1, t. 1; Z. J. Hirsza, *Dziesięć lat...*, s. 14.

²⁷ *Ibidem*, s. 14.

Pomimo tych przeciwności w kolejnych latach liczba zatrudnionych nauczycieli akademickich stale rosła. W roku akademickim 1969/1970 stan kadry naukowo-dydaktycznej stanowił 53 nauczycieli, rok później było 69 pracowników, zaś w kolejnym roku pracę podjęło 70 osób²⁸.

Pracownicy każdego z wydziałów realizowali pracę dydaktyczną oraz działalność naukową. I tak np. działalność naukowa realizowana przez pracowników Wydziału Nauczania Początkowego koncentrowała się m.in. na badaniach w zakresie kształtowania sieci szkolnej na obszarach wiejskich, tajnej oświaty w czasie drugiej wojny światowej na Białostocczyźnie, wykorzystania czasu wolnego przez dzieci i młodzież oraz efektywności kształcenia szkół wiejskich²⁹.

Od początków utworzenia Wydziału rozpoczęto współpracę z uczelniami i ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą. W 1970 roku nawiązano współpracę z Instytutem Pedagogicznym w Grodnie oraz Instytutem Pedagogicznym w Halle³⁰.

W roku akademickim 1968/1969 Radę Pedagogiczną Wydziału Nauczania Początkowego stanowiło 20 osób. Jedenaście z nich prowadziło zajęcia na dwóch kierunkach. Większość nauczycieli posiadało tytuł magistra.

Przyjęcie do Wyższej Szkoły Nauczycielskiej odbywało się na ogólnych zasadach rekrutacji na studia wyższe. Do organizacji i przeprowadzenia egzaminów upoważniono komisję z ówczesnego I i II Studium Nauczycielskiego, a decyzję o przyjęciu pozostawiono w gestii Uczelnianej Komisji Rekrutacyjnej Uniwersytetu Warszawskiego. Studenci przyjęci na uczelnię otrzymywali indeks taki sam jak na studiach uniwersytetach.

²⁸ *Dwadzieścia pięć lat na drodze do samodzielności Białostockiej Uczelni Uniwersyteckiej (1968–1993)*, M. Gnatowski (red.), Białystok 1993, s. 166.

²⁹ Z. J. Hirsz, *Uniwersytet Warszawski Filia w Białymstoku 1976–1977, Informator 1977*, s. 14.

³⁰ Z. J. Hirsz, *Dziesięć lat...*, s. 91.

W Wyższej Szkole Nauczycielskiej kształcono nauczycieli w ramach trzyletnich studiów zawodowych. Dlatego też po ukończeniu szkoły uzyskiwali oni dyplom wyższych studiów zawodowych.

Formy egzaminów wstępnych do Wyższej Szkoły Nauczycielskiej zmieniały się w kolejnych latach jej działalności. Kandydaci ubiegający się o przyjęcie na Wydział Nauczania Początkowego zobowiązani byli złożyć egzamin pisemny i ustny z języka polskiego oraz egzamin praktyczny z wychowania fizycznego i muzycznego. Przez kolejna dwa lata kandydaci zdawali egzamin pisemny z literatury polskiej i z języka rosyjskiego lub niemieckiego oraz egzamin praktyczny z wychowania fizycznego i muzycznego.

W roku akademickim 1971/1972 na tym Wydziale uruchomiono dodatkową specjalność: nauczanie początkowe z zajęciami praktyczno-technicznymi. Wówczas wprowadzono egzamin pisemny z literatury polskiej i języka rosyjskiego, ustny z literatury polskiej oraz egzamin praktyczny z wychowania fizycznego lub muzycznego.

W pierwszym roku działalności Wyższej Szkoły Nauczycielskiej na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym, Humanistycznym i Nauczania Początkowego oraz w Zawodowym Studium Administracji studiowało łącznie 515 osób. W kolejnym roku akademickim przyjęto 992 studentów. Największą grupę 141 nowo przyjętych odnotował Wydział Humanistyczny. Zaś w trzecim roku działalności Filia liczyła łącznie 1074 studentów na trzech latach studiów. W ostatnim roku działalności placówki studia rozpoczęły 1342 osoby³¹. Tak więc od momentu powołania WSN do chwili przekształcenia jej w pełne studia akademickie liczba słuchaczy wzrosła o 827 osób³². Ponadto potrzeby szkolnictwa podstawowego oraz nowych nauczycieli, rosnąca liczba studen-

³¹ *Dwadzieścia pięć lat...*, s. 174.

³² *Ibidem*, s. 167.

tów spowodowała, iż w ostatnim roku działalności WSN tryb studiów dziennych rozszerzono o studia zaoczne³³.

Studenci WSN odbywali w szkołach województwa białostockiego praktyki studenckie: asystencką i dwutygodniową. Pierwsza obowiązywała studentów drugiego roku (odbywała się we wrześniu), druga studentów trzeciego roku. Zwolnione z praktyk mogły być te osoby, które powtarzały rok, a w poprzednim roku zaliczyły ją na ocenę co najmniej dobrą. Do szkół ćwiczeń w Białymstoku należały Szkoła Podstawowa nr 25 i Szkoła Podstawowa nr 26.

Dzięki systematycznemu rozwojowi Filii w roku akademickim 1972/1973 Wyższą Szkołę Nauczycielską z instytucji zawodowej przekształcono w uczelnię uniwersytecką z prawem nadawania tytułu magistra. Było to możliwe dzięki postępującemu rozwojowi szkoły i jej zespoleniu z uczelnia macierzystą – Uniwersytetem Warszawskim. Dokonano zmian w strukturze Uczelni i rozpoczęto realizację pełnych jednolitych studiów uniwersyteckich na wszystkich kierunkach kształcenia. Nastąpił etap tworzenia struktury w pełni akademickiej, prowadzącej w przyszłości do samodzielnego uniwersytetu.

Zniesione zostały stacjonarne studia zawodowe pod nazwą WSP z trzema wydziałami i oddziałem Wydziału Prawa i Administracji z Zawodowym Studium Administracyjnym (ZSA) a Filia przeszła na pełne studia akademickie. W miejsce WSP i ZSA utworzono 3 Wydziały: Humanistyczny – w ramach którego funkcjonował Zakład Pedagogiki i Psychologii, Matematyczno-Przyrodniczy i Administracyjno-Ekonomiczny³⁴. Studenci WSN Wydziałów Humanistycznego i Nauczania Początkowego stali się studentami Wydziału Humanistycznego Filii³⁵.

³³ Ibidem, s. 167.

³⁴ *Dwadzieścia pięć lat...*, s. 38.

³⁵ Zarządzenie nr ZO-72 Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki z 29 września 1972 r. (SU-5-0142-47/72) w sprawie zmian organizacyjnych w Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku.

Dalszy rozwój Filii doprowadził do powstania 1 października 1977 roku kolejnego czwartego Wydziału – Pedagogiki i Psychologii. Wydział zorganizowano wykorzystując dorobek Zakładu Pedagogiki i Psychologii działającego w ramach Wydziału Humanistycznego³⁶.

Uniwersytet w Białymstoku został utworzony na mocy Ustawy z dnia 19 czerwca 1997 roku jako trzynasty uniwersytet w Polsce. Ustawa stanowiła, iż siedzibą Uniwersytetu jest Białystok i że nadzór nad Uniwersytetem sprawuje Minister Edukacji Narodowej³⁷.

Obecnie w strukturze uniwersytetu znajduje się 9 wydziałów. Wydział Pedagogiki i Psychologii zatrudnia 113 pracowników naukowo-dydaktycznych i kształci na 3 kierunkach 3205 studentów.

---

³⁶ Archiwum Uniwersytetu w Białymstoku, sygn. PP-001, Podział jednostek dydaktycznych oraz realizujących je nauczycieli akademickich w roku 1977/1978, k. 1.

³⁷ Dz. Ust. 1997, nr 102, poz. 642.